

ПОДОЛАННЯ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДИТИНИ: КООРДИНАЦІЯ ДІЙ

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ СПЕЦІАЛІСТІВ

Авторки-упорядниці:

Бугаєць Тамара, тренерка, адвокатка, експертка з питань запобігання та протидії домашньому насильству та насильству щодо дітей.

Ковальова Олена, к. ю. н., с. н. с.; професорка кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ.

Пашко Наталія, тренерка, психологиня Міського центру дитини Служби у справах дітей та сім'ї ВО КМР КМДА, спеціалістка по роботі з випадками насильства та проведення опитування дітей свідків/жертв насильства.

Розроблено в межах проекту, що реалізується Всеукраїнським громадським центром «Волонтер» за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та Уряду Сполучених Штатів Америки. Думки, висловлені в публікації, є позицією авторів і не обов'язково відображають політики та погляди ЮНІСЕФ та/або Уряду США.

© ВГЦ «Волонтер», 2020

© Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, 2020

- **Жорстоке поводження з дитиною** – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, **зокрема домашнього насильства**, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини;
- **дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів**, – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні;
- **дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах**, – дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини;

*Закон України «Про охорону дитинства»
від 26 квітня 2001 року № 2402-III*

Жорстоким поведженням з дитиною є:

- будь-яка форма рабства або практика, подібна до рабства, зокрема продаж дітей та торгівля ними, боргова залежність, примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах;
- використання, вербування або пропонування дитини для зайняття проституцією, виробництва творів, зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм, інших предметів порнографічного характеру;
- робота, яка за характером чи умовами виконання може завдати шкоди фізичному або психічному здоров'ю дитини;
- використання дитини в жебрацтві, втягнення її в жебрацтво (систематичне випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб);
- втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин;
- дії, що призвели до виникнення обставин, за яких дитина стала очевидцем злочину проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканності особи;
- статеві зносини та розпусні дії стосовно дитини з використанням примусу, погрози, сили, довіри, авторитету, впливу на дитину, особливо вразливої для дитини ситуації, зокрема її розумової чи фізичної неспроможності, пов'язаних з віком, фізичних, психічних, інтелектуальних чи сенсорних порушень або залежного середовища, у тому числі в сім'ї.

- **загроза життю або здоров'ю дитини** – обставини, що можуть призвести чи призвели до тяжких наслідків для життя, стану здоров'я та розвитку дитини, зокрема спричинили тяжку, у тому числі невиліковну, хворобу, тілесні ушкодження середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження або заподіяли шкоду нормальному фізичному, духовному, моральному розвитку дитини, у зв'язку з чим вона потребує допомоги.

Постанова Кабінету Міністрів України № 800 від 03 жовтня 2018 року «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю»

- **Домашнє насильство** – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь;
- **фізичне насильство** – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.
- **сексуальне насильство** – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, приму-

шування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;

- **психологічне насильство** – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;
- **економічне насильство** – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;
- **дитина-кривдник** – особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі;
- **дитина, яка постраждала від домашнього насильства (далі – постраждала дитина)**, – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства;
- **оцінка ризиків** – оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

*Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII*

Насильство щодо дитини може мати місце:

у родині

у такому випадку таке насильство кваліфікується як домашнє насильство (що так само охоплюється поняттям «жорстоке поводження з дитиною»)

поза родиню

у такому випадку таке насильство кваліфікується як жорстоке поводження з дитиною

У залежності від випадку координація дій різних органів і служб у напрямі подолання насильства щодо дитини має відбуватись враховуючи положення:

- Постанови Кабінету Міністрів України № 658 від 22 серпня 2018 року «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»;
- Постанови Кабінету Міністрів України № 800 від 03 жовтня 2018 року «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю»;
- Постанови Кабінету Міністрів України № 866 від 24 вересня 2008 року «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»;
- Постанови Кабінету Міністрів України № 895 від 21 листопада 2013 року «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах»;
- Постанови Кабінету Міністрів України № 896 від 21 листопада 2013 року «Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)».

Суб'єкти реагування на випадки насильства щодо дитини:

Спеціально уповноважена особа у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- уповноважені особи (структурні підрозділи) районних, районних у м. Києві і Севастополі держадміністрацій;
- відповідальні працівники виконавчого комітету (структурний підрозділ) виконавчих органів рад об'єднаних територіальних громад, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад.

Інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- служба у справах дітей;
- органи Національної поліції України;
- навчальні заклади, установи та організації системи освіти;
- установи та заклади охорони здоров'я;
- центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- суди;
- прокуратура;
- уповноважені органи з питань пробації.

Загальні служби підтримки постраждалих від домашнього насильства та ознакою статі осіб:

- центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- притулки для дітей;
- центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка);
- центри соціально-психологічної допомоги;
- територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
- інші заклади, установи та організації (їх структурні підрозділи), які надають соціальні послуги постраждалим особам.

**Спеціалізовані
служби підтримки
постраждалих від
домашнього
насилства та
насилства за
ознакою статі осіб:**

- притулки для постраждалих осіб;
- центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб;
- кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;
- мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам;
- інші заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб.

**Дорадчі органи для
забезпечення
міжвідомчої
співпраці
суб'єктів, що
здійснюють заходи у
сфері запобігання та
протидії
домашньому
насилству та
насилству за
ознакою статі:**

- регіональні координаційні ради при обласних державних адміністраціях;
 - місцеві координаційні ради при районних, районних у м. Києві і Севастополі держадміністраціях, виконавчих органах рад об'єднаних територіальних громад, міських, районних у містах (у разі їх утворення) радах.
- До складу координаційних рад входять уповноважені представники:
- служб у справах дітей;
 - уповноважених підрозділів органів Національної поліції;
 - органів управління освітою;
 - структурних підрозділів з питань охорони здоров'я місцевих держадміністрацій;
 - центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
 - органів прокуратури;
 - суду;
 - громадських об'єднань;
 - релігійних організацій;
 - міжнародних організацій та іноземних неурядових організацій (за згодою).

Комісія з питань захисту прав дитини:

- **голова та заступник голови районної**, районної у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (в разі утворення) ради, сільської, селищної ради об'єднаної територіальної громади;
- **керівники** структурних підрозділів районної, районної у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (в разі утворення) ради, сільської, селищної ради об'єднаної територіальної громади з питань:
 - освіти;
 - охорони здоров'я;
 - соціального захисту населення;
 - служби у справах дітей;
 - центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.
- **заступники керівників:**
 - органів Національної поліції (органів ювенальної превенції);
 - органів Мін'юсту;
 - закладів освіти;
 - охорони здоров'я;
 - соціального захисту населення.

Суб'єкти виявлення та/або організації соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю:

- органи державної влади;
- органи місцевого самоврядування (структурні підрозділи районних, районних у мм. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад з питань освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення тощо);
- служби у справах дітей;
- центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- заклади освіти;
- заклади охорони здоров'я;

<p>Суб'єкти міждисциплінарної команди:</p> <p><i>Персональний склад міждисциплінарної команди затверджується на засіданні комісії з питань захисту прав дитини за поданням служби у справах дітей</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • заклади соціального захисту населення; • органи Національної поліції; • територіальні органи ДСНС та підпорядковані підрозділи; • спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правової допомоги, регіональні та місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, бюро правової допомоги. <p>Працівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> • служби у справах дітей; • структурних підрозділів районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад з питань освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення; • уповноважених підрозділів органів Національної поліції (підрозділів ювенальної превенції); • закладів освіти; • закладів охорони здоров'я; • закладів соціального захисту населення.
--	---

ЗАГАЛЬНИЙ АЛГОРИТМ ДІЙ

спеціаліста, до якого звернулась дитина, яка зазнала жорстокого поводження, зокрема домашнього насильства, або якому стало відомо про таку дитину

КРОК 1

Ідентифікувати дитину як постраждалу від домашнього насильства особу.

До уваги! Діти-свідки (очевидці) домашнього насильства є дітьми, які постраждали від психологічної форми насильства.

Ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

До уваги! Діти, які зазнали жорстокого поводження, зокрема домашнього насильства, є дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати її життю та здоров'ю, **може бути виявлена:**

- шляхом самозвернення;
- юридичними та фізичними особами;
- посадовими особами, працівниками суб'єктів виявлення та/або організації соціального захисту дітей під час виконання професійних чи службових обов'язків.

Виявлення дітей, які постраждали від жорстокого поводження або життю чи здоров'ю яких загрожує небезпека, **закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту дітей, іншими закладами та установами** забезпечується в таких випадках:

- у разі, коли без завчасного попередження дитина з невідомих причин не з'явилася в закладі освіти, до якого вона зарахована для здобуття дошкільної, початкової, базової середньої або профільної середньої освіти (адміністрація закладу з'ясовує причи-

ни відсутності дитини на заняттях/уроках), або адміністрація закладу має підстави вважати, що життю або здоров'ю дитини може загрожувати небезпека (*адміністрація зобов'язана невідкладно у **строк, що не перевищує однієї доби, повідомити, зокрема за допомогою телефонного зв'язку, про таку дитину представнику служби у справах дітей за місцем її проживання та органам Національної поліції***);

- у разі, коли працівники закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту дітей та інших закладів та установ у взаємодії з дитиною виявляють у неї видимі тілесні ушкодження, пригнічений психоемоційний стан, інші ознаки, що можуть свідчити про жорстоке поводження з дитиною (*такі працівники повинні невідкладно звернутися до органів Національної поліції та служби у справах дітей для організації заходів невідкладного реагування, у тому числі проведення оцінки рівня безпеки дитини згідно з Порядком провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866*).

КРОК 2

За потреби забезпечити надання екстреної медичної допомоги.

КРОК 3

Зафіксувати інформацію належним чином.

До уваги! Усі звернення та повідомлення реєструються в журналі обліку звернень і повідомлень стосовно дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю, згідно з **Додатком 1 до постанови КМУ № 800 від 03 жовтня 2018 року**, та у відповідному журналі згідно з **Додатками до постанови КМУ № 658 від 22 серпня 2018 року**.

КРОК 4

Впродовж однієї доби повідомити уповноважений підрозділ органу Національної поліції та службу у справах дітей за місцем виявлення дитини, яка постраждала від жорстокого поводження або життю чи здоров'ю якої загрожує небезпека.

До уваги! В органах Національної поліції уповноваженими на вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми, **є підрозділи ювенальної превенції.**

При цьому органи Національної поліції забезпечують цілодобове прийняття інформації, в тому числі усної, про дітей, яким загрожує небезпека, **працівниками усіх підрозділів** і вжиття невідкладних заходів реагування.

КРОК 5

Не пізніше ніж через три робочих дні надіслати повідомлення за формою, встановленою Мінсоцполітики (*форма повідомлення встановлена наказом Міністерства соціальної політики № 1005 від 13 липня 2018 року «Про затвердження форм обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах»*), до закладу, установи чи організації, що надає соціальні послуги дітям і сім'ям з дітьми, та/або працівника із соціальної роботи за місцем проживання (перебування) дитини для проведення оцінки її потреб, а також надання такій дитині та її сім'ї послуг (*Постанова КМУ № 800 від 03 жовтня 2018 року*).

Якщо постраждалою від домашнього насильства є дитина чи постраждала особа [повнолітня] звернулася разом із дитиною до спеціально уповноваженої особи:

КРОК 1

Уповноважена особа приймає заяву та реєструє її в журналі реєстрації заяв про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (*Додаток 1 до Постанови КМУ № 658 від 22 серпня 2018 року*).

КРОК 2

Не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку та/або електронної пошти інформує про звернення дитини та/або її законного представника із заявою про вчинення насильства:

- уповноважений підрозділ органу Національної поліції;
- відповідну службу у справах дітей.

КРОК 3

Викликає бригаду швидкої екстреної (медичної) допомоги та/або інформує відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр соціально-психологічної допомоги або мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (за необхідності надання медичної та/або психологічної допомоги постраждалій дитині).

КРОК 4

Надає повну та вичерпну інформацію постраждалій дитині або її законному представнику (якщо такий представник не є кривдником) про її права, соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну, правову допомогу, якими дитина може скористатися.

КРОК 5

У разі надходження інформації про рішення суду щодо направлення кривдника дитини на проходження програми для кривдників, організовує та забезпечує проходження ним такої програми. У разі неприбуття кривдника для проходження програми або ухилення від проходження програми без поважних причин *протягом трьох робочих днів* з дня виявлення такого факту письмово *інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції* для вжиття заходів для притягнення кривдника до відповідальності.

До уваги! У разі звернення особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства, спеціально уповноважена особа приймає письмове повідомлення від такої особи та реєструє його у журналі реєстрації повідомлень про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (*Додаток 2 до Постанови КМУ № 658 від 22 серпня 2018 року*). Про вжиті заходи спеціально уповноважена особа інформує суб'єкта, від якого надійшло повідомлення про виявлений ним факт вчинення насильства.

У разі виявлення факту домашнього насильства щодо дитини уповноважений керівником закладу освіти спеціаліст (фахівець) з числа працівників даного закладу:

КРОК 1

Забезпечує надання медичної допомоги (у разі потреби).

КРОК 2

Фіксує інформацію в журналі реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (*Додаток 3 до Постанови КМУ № 658 від 22 серпня 2018 року*).

КРОК 3

Протягом доби за допомогою телефонного зв'язку та/або електронної пошти інформує:

- уповноважений підрозділ органу Національної поліції;
- службу у справах дітей.

КРОК 4

Організує роботу практичного психолога та/або соціального педагога з постраждалою дитиною.

До уваги! Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами затверджені наказом Міністерства освіти і науки України № 1047 від 02 жовтня 2018 року.

У разі виявлення факту домашнього насильства щодо дитини визначена керівником закладу охорони здоров'я відповідальна особа з числа заступників керівника закладу:

КРОК 1

Реєструє звернення у журналі реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (*Додаток 4 до Постанови КМУ № 658 від 22 серпня 2018 року*).

КРОК 2

Протягом доби за допомогою телефонного зв'язку та/або електронної пошти інформує:

- уповноважений підрозділ органу Національної поліції (*про всі факти звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб із тілесними ушкодженнями кримінального характеру (вогнєпальними, колотими, різаними, рубаними ранами, забоями), що могли виникнути внаслідок вчинення насильства*);
- службу у справах дітей;
- спеціально уповноважену особу у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

КРОК 3

Інформує постраждалу дитину та/або її законного представника (якщо такий представник не є кривдником) про права, заходи та соціальні послуги, якими дитина може скористатися.

КРОК 4

У разі виявлення ушкоджень сексуального характеру направляє постраждалу дитину на тестування на ВІЛ-інфекцію та інфекції, що передаються статевим шляхом.

До уваги! Порядок проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України № 278 від 01 лютого 2019 року.

У разі виявлення факту домашнього насильства щодо дитини, загальні та спеціалізовані служби підтримки:

КРОК 1

Реєструють звернення в журналі реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (*Додаток 5 до Постанови КМУ № 658 від 22 серпня 2018 року*).

КРОК 2

Протягом доби за допомогою телефонного зв'язку та/або електронної пошти інформує:

- уповноважений підрозділ органу Національної поліції;
- службу у справах дітей.

КРОК 3

Невідкладно інформують заклади охорони здоров'я про всі факти звернення до них осіб з тілесними ушкодженнями кримінального характеру (вогнепальними, колотими, різаними, рубаними ранами, забиттям), що могли виникнути внаслідок вчинення насильства.

КРОК 4

Залучають фахівців, які володіють українською жестовою мовою, або перекладачів жестової мови для забезпечення комунікації з особами, які мають порушення слуху.

КРОК 5

Забезпечують невідкладне надання постраждалим особам соціальних послуг, медичної, соціальної, психологічної допомоги на безоплатній основі (*у разі направлення постраждалих осіб суб'єктами, уповноваженими на прийняття заяв (повідомлень) про вчинення насильства*).

До уваги! Соціальний супровід сім'ї, у якій батьки ухиляються від виконання батьківських обов'язків і порушуються права дитини, здійснюється центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді **в обов'язковому порядку**. При цьому центр подає службі у справах дітей матеріали про стан сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах, для розгляду на засіданні комісії з питань захисту прав дитини.

Постанова КМУ № 895 від 21 листопада 2013 року

Рішення про **обов'язкове надання соціальних послуг** (проходження індивідуальних корекційних програм) приймається **стосовно осіб, які вчинили домашнє насильство чи жорстоке поводження з дітьми**.

*Закон України «Про соціальні послуги»
(буде введено в дію 01 січня 2020 року)*

У разі відсутності у потенційного отримувача соціальних послуг документів, що посвідчують особу, центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді звертається до територіальних органів та підрозділів ДМС, які негайно здійснюють заходи щодо видачі таких документів.

Постанова КМУ № 895 від 21 листопада 2013 року

КРОК 6

Сприяють в отриманні постраждалими особами безоплатної правової допомоги.

До уваги! Координує заходи керівник служби підтримки постраждалих осіб.

У разі, коли постраждалою від насильства особою або кривдником є дитина чи постраждала особа [повнолітня] звернулася разом із дитиною, уповноважений підрозділ органу Національної поліції:

КРОК 1

Приймає заяву від постраждалої дитини та/або її законного представника та реєструє її в інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України» або журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події.

До уваги! Поліцейські мають право **проникати до житла** чи іншого приміщення (володіння) особи без її згоди або вмотивованого рішення суду **у невідкладних випадках**, пов'язаних з виникненням **безпосередньої загрози життю або здоров'ю дитини**, або за наявності підстав вважати, що така загроза існує.

КРОК 2

Викликає бригаду швидкої екстреної (медичної) допомоги та/або інформує відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр соціально-психологічної допомоги або мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (за необхідності надання медичної та/або психологічної допомоги постраждалій дитині).

КРОК 3

Складає оцінку ризиків вчинення домашнього насильства на кожну постраждалу дитину.

КРОК 4

Виносить **терміновий заборонний припис** стосовно кривдника дитини (за необхідності, з врахуванням результатів оцінки ризиків) та складає адміністративний протокол за ст. 173-2 КУпАП.

КРОК 5

Не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку та/або електронної пошти інформує:

- відповідну службу у справах дітей;
- спеціально уповноважену особу *(у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства та після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки з урахуванням результатів оцінки ризиків)*.

КРОК 6

Збирає адміністративний матеріал та направляє його до суду.

КРОК 7

За наявності ознак кримінального правопорушення вносить відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, у зв'язку з чим вживаються подальші слідчі (розшукові) дії.

КРОК 8

Інформує постраждалу дитину та/або її законного представника (якщо такий представник не є кривдником) про її права, соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну, правову допомогу, якими дитина може скористатися, про винесення щодо кривдника термінового заборонного припису, можливі процесуальні рішення, пов'язані з розглядом факту вчинення насильства.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника – спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства.

Терміновий заборонний припис може містити один або декілька заходів:

- зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
- заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
- заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати **поліцейські заходи примусу для виселення** з житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а **кривдник відмовляється добровільно його залишити**.

Терміновий заборонний припис виноситься строком **до 10 діб**, вручається кривднику, а його копія – постраждалій особі або її представнику. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника затверджений наказом Міністерства внутрішніх справ України від 01 серпня 2018 р. № 654.

Терміновий припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України **за результатами оцінки ризиків** – оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи. Порядок проведення оцін-

ки ризиків вчинення домашнього насильства затверджений наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 13 березня 2019 року № 369/180.

Дія термінового заборонного припису припиняється у разі обрання щодо кривдника запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

У разі звернення до органу Національної поліції особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства посадова особа цього органу:

КРОК 1

Приймає письмове повідомлення.

КРОК 2

Вживає заходів для належного реагування уповноваженого підрозділу органу Національної поліції на факт насильства та його припинення. До відвідування місця події можуть залучатися представники:

- центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам;
- фахівці із соціальної роботи.

КРОК 3

У разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки відповідної інформації та оцінки ризиків **не пізніше однієї доби** інформує уповноважену особу за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти.

КРОК 4

У разі підтвердження факту насильства вживає передбачених законодавством заходів стосовно постраждалої особи та кривдника.

Зазначені заходи здійснюються також у разі виявлення уповноваженим підрозділом органу Національної поліції фактів насильства.

Алгоритм дій служби у справах дітей у випадку отримання інформації про дитину, яка перебуває у складних життєвих обставинах, зокрема дитину, яка зазнала жорстокого поводження, в тому числі домашнього насильства, або у разі наявності загрози життю або здоров'ю дитини

КРОК 1

У разі надходження повідомлення про дитину, яка постраждала від жорстокого поводження або життю чи здоров'ю якої загрожує небезпека, *разом з уповноваженим підрозділом органу Національної поліції, фахівцем із соціальної роботи, представниками закладу охорони здоров'я, невідкладно проводить оцінку рівня безпеки дитини.*

До уваги! До проведення такої оцінки можуть бути додатково залучені інші суб'єкти виявлення та/або організації соціального захисту дітей в межах їх повноважень.

КРОК 2

У разі виявлення (підтвердження) під час проведення оцінки рівня безпеки дитини фактів загрози її життю чи здоров'ю **розглядає можливість негайного направлення дитини до закладу охорони здоров'я** для обстеження та надання необхідної медичної допомоги, в тому числі лікування в стаціонарних умовах та документування факту жорстокого поводження.

КРОК 3

За результатами проведення оцінки рівня безпеки дитини **складає Акт** (Додаток 10 до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866).

До уваги! У разі безпосередньої загрози життю чи здоров'ю дитини орган опіки та піклування за клопотанням служби у справах дітей приймає рішення про негайне відібрання дитини у батьків або осіб, які їх замінюють, відповідно до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866.

КРОК 4

Приймає рішення про взяття дитини на облік дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, шляхом видання відповідного наказу, та вносить інформацію до журналу обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах (Додаток 2 до Постанови КМУ № 800 від 03 жовтня 2018 року).

КРОК 5

Якщо кривдник продовжує проживати разом з дитиною, вчинювати насильство щодо дитини, а так само законний представник дитини не вчинює активних дій щодо захисту дитини, розглядає можливість тимчасового влаштування дитини в центр соціально-психологічної реабілітації дітей, притулок для дітей служби у справах дітей, інші установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб. Так само дитина може бути влаштована до родичів або у сім'ю патронатного вихователя.

Після тимчасового влаштування дитини вживаються заходи до:

- соціального супроводу сімей з дітьми з метою відновлення батьківського потенціалу та формування навичок відповідального батьківства;
- відібрання дитини відповідно до статті 170 Сімейного кодексу України.

Здійснює контроль за умовами перебування дитини та надає допомогу у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі.

До уваги! Питання надання допомоги постраждалим дітям вирішують їхні батьки, інші законні представники дитини, а якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками дитини або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини, – **органи опіки та піклування**, у тому числі за зверненням родичів дитини (баби, діда, повнолітніх брата, сестри), мачухи або вітчима дитини, якщо вони не є кривдниками. (ст. 20 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Орган опіки та піклування – це виконком місцевої ради у всій сукупності його структурних підрозділів. Безпосереднє ведення справ щодо дітей покладається на службу у справах дітей. Дорадчий орган із питань дітей – комісія з питань захисту прав дитини.

До повноважень органів опіки та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дитини та за участю дитини належать:

- захист прав та інтересів постраждалої дитини, дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини у суді при розгляді питань, пов'язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису;
- безпосереднє надання допомоги та захисту постраждалим дітям, дітям-кривдникам, які мають статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- розгляд у порядку, встановленому Сімейним кодексом України, питання про доцільність відібрання дитини або позбавлення батьківських прав стосовно дитини, якщо кривдниками дитини є батьки (усиновлювачі) або один із них;
- розгляд у порядку, встановленому законодавством, питань про доцільність відібрання дитини в опікуна (піклувальника), прийомних батьків, батьків-вихователів, про звільнення осо-

би від обов'язків опікуна (піклувальника) дитини, розірвання договору про патронат над дитиною, скасування рішення про влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу або до прийомної сім'ї у разі здійснення домашнього насильства стосовно дитини або за участю дитини;

- надання згоди на отримання соціальних послуг постраждалою дитиною, дитиною-кривдником, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;
- надання згоди на внесення персональних даних про дитину, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;
- влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі.

КРОК 7

Протягом двох тижнів після взяття дитини на облік **утворює міждисциплінарну команду** з числа працівників суб'єктів виявлення та/або організації соціального захисту дітей, до повноважень яких належить надання послуг дітям, сім'ям з дітьми, насамперед *спеціалістів служби у справах дітей, соціального закладу та/або фахівця із соціальної роботи, педагогічних працівників закладів освіти, медичних працівників відповідно до пропозицій керівників суб'єктів виявлення та/або організації соціального захисту дітей.*

До уваги! Міждисциплінарна команда – це тимчасово утворена команда фахівців, які є працівниками суб'єктів виявлення та/або організації соціального захисту дітей, для забезпечення найкращих інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю.

Основними завданнями міждисциплінарної команди є:

- розроблення, виконання, систематичний (щоквартальний) перегляд і коригування індивідуального плану соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах (далі – індивідуальний план), із забезпеченням відповідності її найкращим інтересам, а також плану соціального супроводу сім'ї дитини;
- ініціювання в разі потреби та складності випадку розгляду питання щодо соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, на засіданні комісії з питань захисту прав дитини.

КРОК 8

Протягом місяця після взяття дитини на облік *на основі результатів проведення оцінки потреб дитини та її сім'ї* **розробляє індивідуальний план надання допомоги** дитині та **здійснює координацію діяльності** щодо його виконання.

До уваги! Індивідуальний план підписується членами міждисциплінарної команди та затверджується службою у справах дітей або комісією з питань захисту прав дитини залежно від необхідних заходів із соціального захисту дитини.

Індивідуальний план розробляється та виконується за місцем проживання (перебування) дитини і обов'язково повинен містити заходи із соціальної підтримки сім'ї дитини (у разі наявності). Тому тут *важлива співпраця служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.*

- **Оцінка потреб** дитини проводиться центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою встановлення факту перебування дитини в складних життєвих обставинах. За результатами проведеної оцінки потреб складається Акт оцінки потреб сім'ї/особи та Висновок оцінки потреб дитини (постанова КМУ № 896 від 21 листопада 2013 року).

КРОК 9

Знімає дитину з обліку дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, якщо були усунені умови та обставини, які стали підставою для взяття дитини на облік, що підтверджується:

- оцінкою потреб дитини та її сім'ї;
- інформацією про результати надання соціальних послуг дитині або висновком за результатами соціального супроводу сім'ї дитини;
- відомостями суб'єктів виявлення та/або організації соціального захисту дітей щодо позитивної динаміки подолання складних життєвих обставин.

Обмежувальний припис як форма захисту прав дитини, яка зазнала домашнього насильства

Обмежувальний припис – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

У разі вчинення домашнього насильства щодо дитини **право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають:**

- батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини в інтересах дитини;
- орган опіки та піклування в інтересах дитини;
- сама дитина або її представник.

Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього **обов'язків:**

- заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
- усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;
- обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
- заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;
- заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;
- заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Заява про видачу обмежувального припису має відповідати вимогам статті 350-4 Цивільного процесуального кодексу України, зокрема в ній мають бути зазначені:

- **обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису;**
- **докази, що їх підтверджують (за наявності), у випадку, якщо докази відсутні, суд за клопотанням сторони може їх вилучити**

Обмежувальний припис видається на **строк від одного до шести місяців** та може бути продовжено на ще шість місяців

За **невиконання** кривдником обмежувального припису настає **кримінальна відповідальність** відповідно до ст. 390-1 Кримінального кодексу України.

КОРИСНІ КОНТАКТИ:

Національна дитяча «гаряча лінія»

0 800 500 225 або 116 111 (з мобільного безкоштовно)

Офіс безоплатної правової допомоги

0 800 213 103

Уповноважений Президента України з прав дитини

+38 (044) 225 76 75

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

0 800 50 17 20

Урядова «гаряча лінія»

0 800 507 309

ПОЛІЦІЯ

ВОЛОНТЕР
Всеукраїнський громадський центр

